

A kommunizmus alakzatai a *Gazdasági-filozófiai kéziratokban*. Szövegértelmezés

(Karl Marx: *Gazdasági-filozófiai kéziratok 1844-ből*. Szövegválogatás)

[A magántulajdon lényege]

... *tulajdonnélküliség* és *tulajdon* ellentéte egy még közömbös, nem a *belső* viszonyához való *tevékeny vonatkozásában*, még nem *ellentmondásként* felfogott ellentét, ameddig nem a *munka* és a *tőke* ellentéteként fogják fel. A magántulajdon előrehaladott mozgása nélkül is – a régi Rómában, Törökországban stb. – kimondhatja magát ez az ellentét az *első* alakban. Így ez az ellentét még nem mint maga a magántulajdon által tételezett *jelenik meg*. De a munka, a magántulajdonnak a szubjektív lényege mint a tulajdon kizárása, és a tőke, az objektív munka mint a munka kizárása – ez a *magántulajdon* mint a maga kifejtett ellentmondási viszonya, s azért energikus, a feloldáshoz hajtó viszony.

Hogy az egész forradalmi mozgalom a *magántulajdon* mozgásában, éppen a gazdaságban, találja meg mind empirikus, mind elméleti bázisát, annak szükségszerűségét könnyű átlátni.

A vallási elidegenülés mint olyan csak az ember bensejében, a *tudat* területén megy végbe, de a gazdasági elidegenülés a *valóságos élet* elidegenülése – megszüntetése ezért mindkét oldalt átfogja.

[Utópikus szocializmus]

Az önelidegenülés megszüntetése ugyanazt az utat teszi meg, mint az önelidegenülés. Először a *magántulajdon* csak objektív oldalában – de mégis a munkát tekintve lényegének – veszik szemügyre. Létezési formája ennél fogva a *tőke*, amely „mint olyan” megszüntetendő (Proudhon). Vagy a munka *különös módját* – mint egyenlősített, parcellázott és ezért nem-szabad munkát – fogják fel a magántulajdon *ártalmosságának* és embertől elidegenült létezésének forrásaként, – *Fourier*, aki a fiziokratáknak megfelelően a *földművelő munkát* megint legalábbis a *kitüntetettként* fogja fel, míg *Saint-Simon* ezzel ellentétben az *ipari munkát* mint olyant jelenti ki a lényegnek és már csak az iparosok *egyedüli* uralmát és a munkások helyzetének javítását óhajtja. A *kommunizmus* végül a megszüntetett magántulajdon *pozitív* kifejeződése, először is az *általános* magántulajdon.

[A kommunizmus alakzatai]

1. [A kommunizmus mint „az *általános* magántulajdon”; a „nyers és gondolatnélküli” kommunizmus]

Amikor a kommunizmus ezt a viszonyt *általánosságában* fogja meg, 1. első alakjában csak annak *általánosítása* és *kiteljesedése*; mint ilyen kettős alakban mutatkozik meg: Először a *dologi* tulajdon uralma oly nagy vele szemben, hogy *mindent* meg akar semmisíteni, ami nem alkalmas arra, hogy *magántulajdonként* mindenki birtokolhassa; *erőszakos* módon el akar vonatkoztatni tehetségtől stb. A fizikai közvetlen *birtoklás* számít a szemében az élet és létezés egyetlen céljának; a *munkás* meghatározását nem szüntetik meg, hanem minden emberre kiterjesztik; a magántulajdon viszonya marad a közösség viszonya a dolgok világához;

Ez a kommunizmus – amennyiben mindenütt tagadja az ember *személyiségét* – éppen csak következetes kifejezése a magántulajdonnak, amely ez a tagadás. Az általános és hatalomként konstituálódó *irigység* az a rejtett forma, amelyben a *kapzsiság* előáll, és csak *más* módon elégti ki magát. Minden magántulajdonnak mint olyannak a gondolata *legalább* a *gazdagabb* magántulajdon ellen fordul mint irigység és egyenlősítési vágy, úgyhogy ezek még a konkurrencia lényegét is alkotják. A nyers kommunista csak ennek az irigységnek és az

elképzelt minimumból kiinduló ezen egyenlősítésnek a kiteljesülése. *Meghatározott lehatárolt* mértéke van. Hogy a magántulajdonnak ez a megszüntetése mennyire nem valóságos elsajátítás, azt éppen a művelődés és a civilizáció egész világának elvont tagadása, a *szegény* és szükségletnélküli ember *természetellenes* egyszerűségéhez való visszatérés bizonyítja, aki nemcsak hogy nem jutott túl a magántulajdonon, hanem még csak el sem jutott hozzá.

A közösség csak a *munka* közössége és a *munkabér* egyenlősége, amelyet a közösségi tőke, a *közösség* mint az általános tőkés fizet ki. A viszonyoknak mindkét oldala egy *elképzelt* általánosságba van felemelve: a *munka* mint az a meghatározás, amelybe mindenki bele van helyezve, a *tőke* mint a közösség elismert általánossága és hatalma.

A magántulajdon első pozitív megszüntetése, a *nyers* kommunizmus tehát csak *megjelenési formája* a magát *pozitív közösségként* tételezni akaró magántulajdon alávalóságának.

2. A kommunizmus α) még politikai természetű, demokratikus vagy despotikus; β) az állam megszüntetésével, de egyszersmind még ki nem teljesedett, és még mindig a magántulajdonnal, azaz az ember elidegenülésével terhelt lényeg. Mindkét formában a kommunizmus már az ember reintegrációjának vagy magába való visszatérésének, az emberi önelidegenülés megszüntetésének tudja magát, de amennyiben még nem ragadta meg a magántulajdon pozitív lényegét, és éppoly kevésbé értette meg a szükséglet *emberi* természetét, még annak foglya és attól fertőzött is. Bár a magántulajdon fogalmát megragadta, de a lényegét még nem.

3. A *kommunizmus* mint a *magántulajdonnak* – mint *emberi önelidegenülésnek* – *pozitív* megszüntetése és ezért mint az *emberi* lényegnek az ember által és az ember számára történő valóságos *elsajátítása*: ezért mint az embernek *társadalmi*, azaz emberi emberként a magáértvalóan teljes, tudatosan és az eddigi fejlődés egész gazdagságán belül létrejött visszatérése. Ez a kommunizmus mint kiteljesedett naturalizmus = humanizmus, mint kiteljesedett humanizmus = naturalizmus, ez az embernek a természettel és az emberrel való ellentmondásos harcának *igazi* feloldása, az egzisztencia és lényeg, a tárgyasulás és öngigazolás, a szabadság és szükségszerűség, az egyén és nem közötti harc *igazi* feloldása. Ez a történelem feloldott rejtélye és magát e megoldásnak tudja.

[A magántulajdon és az érzékek elidegenülése]

... az *anyagi*, közvetlenül *érzéki* magántulajdon az *elidegenült emberi* életnek anyagi érzéki kifejezése. Mozgása – a termelés és fogyasztás – minden eddigi termelés mozgásának *érzéki* megnyilatkozása, azaz az ember megvalósulása vagy valósága. Vallás, család, állam, jog, morál, tudomány, művészet stb. csak *különös* módjai a termelésnek és ennek általános törvénye alá esnek.

A magántulajdon oly ostobákká és egyoldalúakká tett bennünket, hogy egy tárgy csak akkor a *mienk*, ha bírjuk, ha tehát tőkeként existál számunkra, illetve, ha közvetlenül birtokoljuk, megesszük, megisszuk, testünkön viseljük, lakjuk stb., egyszóval *használjuk*. Ámbar a magántulajdon magának a birtoknak mindeme közvetlen megvalósulásait megint csak *létfenntartási eszközökként* fogja fel, s az élet, amelynek eszközeiül szolgálnak, a *magántulajdon élete*: munka és tőkésítés.

Az *összes* fizikai és szellemi érzékek helyébe ennél fogva az *összes* ilyen érzékek egyszerű elidegenülése, a *bírás* érzéke lépett. Erre az abszolút szegénységre kellett redukálni az emberi lényegét, hogy belső gazdagságát magából kivajúdjaa.

... a *magántulajdon* csak az érzéki kifejeződése annak, hogy az ember ugyanakkor magáértvalóan *tárgyivá* lesz és ugyanakkor éppenséggel egy idegen és embertelen tárgyként lesz a maga számára, hogy életnyilvánítása [Lebensäusserung] életének külsővé-idegenné válása [Lebensentäusserung], megvalósulása megvalótlanulása, *idegen* valóság,...

Az érzékek, amely a nyers gyakorlati szükséglet foglya, csak *korlátolt* értelme is van.> A kiéhezett ember számára nem exisztál az étel emberi formája, hanem csak ételként való elvont létezése; éppúgy elé kerülhetne legnyersebb formájában, s nem lehet megmondani, miben különbözik ez a táplálkozási tevékenység az *állati* táplálkozási tevékenységtől. A gondterhelt, szükséglettel bíró embernek nincs érzéke a legszebb színjáték iránt sem; az ásványárus csak a kereskedelmi értéket látja, de nem az ásvány szépségét és sajátságos természetét; nincs mineralógiai érzéke; tehát az emberi lényeg tárgyiasulása kell mind elméleti, mind gyakorlati tekintetben ahhoz, hogy az ember *érezkét emberivé* tegye, mind pedig ahhoz, hogy megteremtse az emberi és természeti lényeg egész gazdagsága számára megfelelő *emberi érzéket*.

[A magántulajdon pozitív megszüntetése és az érzékek emancipációja]

Mint ahogy a *magántulajdonnak* és gazdagságának, valamint nyomorúságának – az anyagi és szellemi gazdagságnak és nyomorúságnak – mozgása révén a létrejövő társadalom e *kiképeződéshez* minden anyagot készentalál, *ugyanúgy* termeli a *létrejött* társadalom az embert lényegének emez egész gazdagságában, a *gazdag, mindenoldalú és mély érzékű és értelmű* embert mint a maga állandó valóságát.

... a magántulajdon pozitív megszüntetését, azaz az emberi lényeknek és életnek, a tárgyi embernek, az emberi *műveknek* az ember számára és az ember által való *érezki* elsajátítását nemcsak a *közvetlen*, egyoldalú *élvezet* értelmében kell megfogni, nemcsak a *birtoklás* értelmében, a *bírás* értelmében. Az ember a maga mindenoldalú lényegét mindenoldalúan sajátítja el, tehát mint totális ember. A világhoz való mindegyik *emberi* viszonya, látás, hallás, szaglás, ízlelés, tapintás, gondolkodás, szemlélés, érzékelés, akarás, tevékenykedés, szeretés, egyszóval egyéniségének összes szervei, valamint azok a szervek, amelyek közvetlenül közösségi szervformájukban vannak, *tárgyi* viszonyulásukban, vagyis a *tárgyhoz való viszonyulásukban* annak elsajátítását jelentik; az *emberi* valóság elsajátítása, a tárgyhoz való viszonyulása az *emberi valóság tevékenykedése*; az emberi valóság ezért éppolyan sokféle, mint amilyen sokfélék az emberi *lényegi meghatározások és tevékenységek*; emberi *hatékonyság* és emberi *szenvedés*, mert a szenvedés, emberileg megfogva, az ember önélvezete.

A magántulajdon megszüntetése ezért az összes emberi érzékek és tulajdonságok teljes *emancipációja*; de éppen azáltal ezen emancipáció, hogy ezek az érzékek és tulajdonságok mind szubjektíve, mind objektíve *emberiekké* lettek.

Magától értetődik, hogy az *emberi* szem másképp élvez, mint a nyers, embertelen szem, az emberi *fül* másképp, mint a nyers fül stb.

A szem *emberi* szemmé lett, amint *tárgya* társadalmi, *emberi*, az embertől az ember számára származó tárggyá lett. Az *érezke* ezért közvetlenül a gyakorlatukban *teoretikusokká* lettek. A *dologhoz* a dolog kedvéért viszonyulnak, de maga a dolog *tárgyi emberi* viszonyulás önmagához és az emberhez¹⁸ és megfordítva. A szükséglet vagy az élvezet ezért elvesztette *egoisztikus* természetét, a természet pedig pusztá *hasznosságát*, mivel a haszon *emberi* haszonná vált.

Amennyiben ezért az ember számára a társadalomban egyfelől a tárgyi valóság mindenütt mint az emberi lényegi erők valósága, mint emberi valóság és ennél fogva *saját* lényegi erőinek valósága lesz, annyiban az összes *tárgyak* mint saját maga *tárgyiasulása*, mint egyéniségét igazoló és megvalósító tárgyak, mint az *ő* tárgyai lesznek számára, azaz tárgy *ő* maga lesz. Hogy *hogyan* lesznek számára mint az övéi, az a *tárgy természetétől* és a *nekik* megfelelő *lényegi erő* természetétől függ: mert éppen e viszony *meghatározottsága* alkotja az igenlés különös, *valóságos* módját. A *szem* számára másképp lesz egy tárgy, mint a *fül* számára, és a szem tárgya *maga* másvalami, mint a *fülé*. Minden lényegi erő sajátságossága

éppen *sajátságos lényege*, tehát tárgyasulásának, *tárgyilag valóságos*, eleven *létének* is sajátosságos módja. Nemcsak a gondolkodásban, hanem az *összes* érzékekkel igenlődik ezért az ember a tárgyi világban.

Gyakorlatilag csak akkor viszonyulhatok emberileg a dologhoz, ha a dolog emberileg viszonyul az emberhez.

... szubjektíve felfogva: Mint ahogy csak a zene ébreszti fel az ember zenei érzékét, mint ahogy a zeneietlen fül számára *nincs* értelme a legszebb zenének sem, nem tárgy a számára, mert az én tárgyam csak az én lényegi erőim egyikének igazolása lehet, tehát csak úgy lehet az én számomra, mint ahogy az én lényegi erőm mint magáért-való szubjektív képesség van, mert egy tárgy értelme számomra (csak egy neki megfelelő érzék [Sinn] számára van értelme [Sinn]) éppen annyira terjed, amennyire az *én* érzékem terjed, ezért a társadalmi ember *érzékei más* érzékek, mint a nem-társadalmi; csak az emberi lény tárgyilag kibontakozott gazdagsága által képeződik ki és részben csak ezzel jön létre a szubjektív *emberi* érzékiség gazdagsága, a zenei fül, a forma szépsége iránt fogékony szem, egyszóval emberi élvezetekre képes *érzések*, olyan érzékek, amelyek *emberi* lényegi erőkként igazolódnak. Mert nemcsak az öt érzék, hanem az úgynevezett szellemi érzékek, a gyakorlati érzékek is (akarat, szeretet stb.), egyszóval az *emberi* érzék, az érzékek emberi volta csak a *maga* tárgyának létezése által, az *emberiesült* természet által lesz. Az öt érzék *kiképeződése* az egész eddigi világtörténelemnek munkája.

Éppígy a többi emberek érzékei és élvezete az én *saját* elsajátításommá lettek. E közvetlen szerveken kívül ezért *társadalmi* szervek képződnek, a társadalom *formájában*, tehát pl. a tevékenység közvetlenül másokkal való társaságban stb. az én *életnyilvánításom* egyik szervévé lett és az *emberi* élet elsajátításának egyik módjává.

[Társadalmiság – naturalizmus – humanizmus]

A *magántulajdon* pozitív megszüntetése – mint az *emberi* élet elsajátítása – *ennélfogva a pozitív* megszüntetése minden elidegenülésnek, tehát az ember visszatérése a vallásból, családból, államból stb. a *maga emberi*, azaz *társadalmi* létezésébe.

Az ember csak akkor nem veszti el magát tárgyában, ha az számára mint *emberi* tárgy vagy tárgyi ember lesz. Ez csak akkor lehetséges, ha az számára mint *társadalmi* tárgy, ő maga pedig a maga számára mint társadalmi lény, ahogy a társadalom e tárgyban mint értevaló lényeg lesz.

Láttuk, hogy a pozitíve megszüntetett magántulajdon előfeltevése mellett miképpen termeli az ember az embert, önmagát és a másik embert; hogy a tárgy, amely egyéniségének közvetlen tevékenykedése, miképpen egyúttal a saját létezése a másik ember, ennek létezése számára és annak létezése az ő számára. Éppígy azonban mind a munka anyaga, mind az ember mint szubjektum a mozgásnak eredménye is, kiindulópontja is (és hogy nekik kell lenniök e *kiindulópontnak*, éppen ebben rejlik a magántulajdon történeti *szükségyszerűsége*). Tehát a *társadalmi* jelleg az egész mozgás általános jellege; *mint ahogy* maga a társadalom az *embert* mint *embert*, termeli, úgy a társadalmat az ember *termeli*. A tevékenység és az élvezet mind tartalmuk, mind az *existencia-módjuk* szerint *társadalmiak*; *társadalmi* tevékenység és *társadalmi* élvezet; a természet *emberi* lényege csak a *társadalmi* ember számára létezik, mert csak itt létezik a természet az ember számára mint az *emberrel* való *köteték*, mint a maga létezése a másik számára és a másiké az ő számára, s mint az emberi valóság életeleme, csak itt létezik mint az ember saját *emberi* létezésének *alapzata*. Csak itt lett *természetes* létezése *emberi* létezésévé és a természet a számára emberré. Ily módon a *társadalom* az embernek a természettel való kiteljesedett lényegegysége, a természet igazi feltámadása, az ember végigvitt naturalizmusa és a természet végigvitt humanizmusa.

[Közösség és egyén]

A társadalmi tevékenység és a társadalmi élvezet semmiképpen sem *csakis* egy *közvetlenül* közösségi tevékenység és *közvetlenül* közösségi élvezet formájában exisztál, jóllehet a *közösségi* tevékenység és a *közösségi* élvezet, azaz az a tevékenység és az az élvezet, amely *közvetlenül* más emberekkel való *valóságos társaságban* nyilvánul és igazolódik, mindenütt fenn fog forogni ott, ahol a társadalmiság ama *közvetlen* kifejeződése tartalmának lényegében megalapozott és természetéhez hozzámért.

Mindenekelőtt kerülni kell, hogy a „társadalmat” megint mint elvonatkoztatást rögzítsük az egyénnel szemben. Az egyén *maga* a *társadalmi lény*. Életnyilvánítása – ha nem jelenik is meg egy *közösségi*, másokkal együttesen végbevitt életnyilvánítás *közvetlen* formájában – azért *maga* a *társadalmi élet* nyilvánítása és igazolása. Az ember egyéni és nembeli élete nem *különbözőek*, bármennyire úgy van is – és ez szükségszerű –, hogy az egyéni élet létezési módja a nembeli életnek egy inkább *különös* vagy inkább *általános* módja, vagy minél inkább úgy van, hogy a nembeli élet egy inkább *különös* vagy *általános* egyéni élet.

A *halál* a nem rideg győzelmének látszik a *meghatározott* egyén felett és ellentmondani látszik egységüknek; de a meghatározott egyén csak egy *meghatározott nembeli lény*, s mint ilyen halandó.

Az ember – bármennyire egy *különös* egyén is ezért, és éppen különössége teszi őt egyénné és valóságos *egyéni* közösségi lénnyé – éppannyira a *totalitás* is, az eszményi totalitás, a szubjektív létezése a gondolt és érzett társadalomnak magáért-valóan, mint ahogy a valóságban is mind a társadalmi létezés szemléleteként és valóságos élvezeteként, mind pedig emberi életnyilvánítás totalitásaként létezik.

[Férfi és nő, szerelem, házasság]

... végül ez a mozgalom, hogy a magántulajdonnal az általános magántulajdont állítsák szembe, abban az állati formában mondódik ki, hogy a *házassággal* (amely mindenestre az *exkluzív magántulajdon egy formája*) a *nőközösséget* állítja szembe, ahol tehát a nő *közösségi* és *közös-közönséges* tulajdonná lesz. Azt mondhatjuk, hogy a *nőközösségnek* ez a gondolata ennek a még egészen nyers és gondolatnélküli kommunizmusnak *kimondott titka*. Mint ahogy a nő a házasságból az általános prostitúcióba,¹⁷³² úgy a gazdagságnak, azaz az ember tárgyi lényegének egész világa a magántulajdonossal való exkluzív házasság viszonyából a közösséggel való egyetemes prostitúció viszonyába lép.

A prostitúció csak *különös* kifejezése a *munkás általános* prostitúciójának, és minthogy a prostitúció olyan viszony, amelybe nemcsak a prostituált, hanem a prostituáló is beletartozik – akinek az alávalósága még nagyobb –, így tehát a tőkés stb. is beletartozik ebbe a kategóriába. – *Marx jegyzete.*

A *nőhöz* mint a közösségi kéj zsákmányához és szolgáltójához való viszonyban az a végtelen lefokozás van kimondva, amelyben az ember önmaga számára exisztál, mert e viszony titkának *félreérthetetlen*, határozott, *nyilvánvaló*, leleplezett kifejezése a *férfinak* a *nőhöz* való viszonyában van és abban a módban, ahogy a *közvetlen*, *természetes* nembeli viszonyt felfogják.

Az embernek az emberhez való *közvetlen*, *természetes*, *szükségszerű* viszonya a *férfinak* a *nőhöz* való *viszonya*. Ebben a *természetes* nembeli viszonyban az embernek a természethez való viszonya *közvetlenül* az emberhez való viszonya, mint ahogy az emberhez való viszonya *közvetlenül* a természethez való viszonya, saját *természetes* meghatározása. Ebben a viszonyban tehát *érzékileg*, egy szemlélhető *tényre* redukálva *jelenik meg*, mennyire lett az emberi lényeg az embernek természetté vagy a természet az ember emberi lényegévé. Ebből a viszonyból tehát meg lehet ítélni az ember egész művelődési fokát. E viszony jellegéből következik, mennyire lett a maga számára és ragadta meg magát az *ember* mint *nembeli lény*, mint ember; a *férfinak* a *nőhöz* való viszonya az embernek az emberhez való

legtermészetesebb viszonya. Benne tehát megmutatkozik, mennyire lett az ember *természetes* viszonyulása *emberivé*, vagy mennyire lett az *emberi* lényeg neki *természetes* lényeggé, mennyire lett *emberi természete* neki *természetté*. Ebben a viszonyban az is megmutatkozik, mennyire lett az ember *szükséglete emberi* szükségletté, mennyire lett neki tehát a *másik* ember mint ember szükségletté, s ő legegyénibb létezésében mennyire közösségi egyúttal.

Látjuk, hogy a nemzetgazdasági *gazdagság* és *nyomorúság* helyébe a *gazdag ember* és a *gazdag emberi* szükséglet lép. A *gazdag* ember egyúttal az emberi életnyilvánítás egy totalitását *szükségelő* ember. Az ember, akiben saját megvalósulása mint belső szükségyszerűség, mint *szükség* existál. Az embernek nemcsak a *gazdagsága*, hanem a *szegénysége* is – a szocializmus előfeltevése mellett – egyaránt *emberi* és ennél fogva társadalmi jelentőségre tesz szert. Ez az a passzív kötelék, amely az emberrel a legnagyobb gazdagságot, a *másik* embert szükségletként érezteti. A tárgyi lényeg uralma bennem, lényegi tevékenységem érzéki kitörése a *szenvedély*, amely itt ezzel lényegem *tevékenységévé* lesz.

Ha az *embert* mint *embert* és viszonyát a világhoz mint emberi viszonyt előfeltételezed, akkor szeretetet csak szeretetért cserélhetsz ki, bizalmat csak bizalomért stb. Ha élvezni akarod a művészetet, akkor művészetileg képzett embernek kell lenned; ha befolyást akarsz gyakorolni más emberekre, akkor olyan embernek kell lenned, aki más emberekre valóban indíttatólag és buzdítólag hat. Az emberhez - és a természethez - való viszonyaid mindegyike *valóságos egyéni* életed *meghatározott*, akaratod tárgyának megfelelő *nyilvánulása* kell hogy legyen. Ha szeretsz, anélkül, hogy vizsontszerelmet váltanál ki, azaz ha szeretésed mint szeretés nem termeli ki a vizsontszerelmet, ha szerelmes emberként való *életnyilvánítással* nem teszed magadat *szeretett emberré*, akkor szerelmed tehetetlen, szerelmed boldogtalanság.

[Lét és tudat egysége]

Gondolkodás és lét tehát *megkülönböztetettek* ugyan, de egyszersmind *egységben* vannak egymással.

Nembeli tudatként igazolja az ember az ő reális *társadalmi életét* és csak valóságos létezését ismétli meg a gondolkodásban, mint ahogy megfordítva a nembeli lét a nembeli tudatban van igazolva és általánosságában, mint gondolkodó lény, van magáért-valóan.

Az én *általános* tudatom csak *elméleti* alakja annak, aminek a *reális* közösség, társadalmi lényeg az *eleven* alakja, míg manapság az *általános* tudat elvonatkoztatás a valóságos élettől és mint ilyen azzal ellenségesen lép szembe. Ezért az én általános tudatomnak a *tevékenysége* is – mint olyan – az én *elméleti* létezésem mint társadalmi lényé.

Ámde ha én *tudományosan* stb. tevékenykedem, s ez oly tevékenység, amelyet ritkán folytathatok másokkal közvetlen közösségben, akkor is *társadalmilag*, mert *emberként* tevékenykedem. Nemcsak tevékenységem anyaga – mint maga a nyelv is, amelyen a gondolkodó tevékenykedik – van adva nekem társadalmi terméként, hanem *saját* létezésem *maga* társadalmi tevékenység; ezért azt, amit magamból csinállok, a társadalom számára és magamnak mint társadalmi lénynek tudatával csinálom magamból.

[Filozófia – tudomány – gyakorlat]

Látjuk, hogy szubjektivizmus és objektivizmus, spiritualizmus és materializmus, tevékenység és szenvedés csak a társadalmi állapotban veszíti el ellentétét és ezzel ilyen ellentétekként való létezését; <látjuk, hogy maguknak az *elméleti* ellentéteknek a megoldása *csak gyakorlati* módon, csak az ember gyakorlati energiája által lehetséges, s megoldásuk ennél fogva semmiképpen sem csak a megismerés feladata, hanem *valóságos* életfeladat, amelyet a *filozófia* nem oldhatott meg, éppen mert *csak* elméleti feladatként fogta fel.

Az *érzékiségnek* (lásd Feuerbach) kell minden tudomány bázisának lennie. Csak ha belőle indul ki, mind az *érzéki* tudat, mind az *érzéki* szükséglet kettős alakjában – tehát csak ha a

tudomány a természetből indul ki – csak akkor *valóságos* tudomány. Hogy az „ember” az *érzéki* tudat tárgyává és az „embernek mint embernek” szükséglete szükségletté váljék, annak az egész történelem az előkészítési, fejlődési története. Maga a történelem a *természettörténetnek*, a természet emberré levésének *valóságos* része. A természettudomány később éppúgy be fogja sorolni maga alá az emberről szóló tudományt, mint az emberről szóló tudomány a természettudományt: *egy tudomány lesz*.

Az *ember* a természettudomány közvetlen tárgya; mert az ember számára a közvetlen *érzéki természet* közvetlenül az emberi érzékiség (azonos kifejezés), közvetlenül mint a számára érzékileg meglévő *másik* ember; mert a saját érzékisége csak a *másik* ember révén van mint emberi érzékiség önmaga számára. De a *természet az emberről szóló tudomány* közvetlen tárgya; az ember első tárgya – az ember – természet, érzékiség; és a különös emberi érzéki lényegi erők, mint ahogy csak *természetes* tárgyakban találhatják meg tárgyi megvalósulásukat, úgy csak egyáltalában a természeti lényeg tudományában találhatják meg önmegismerésüket. Magának a gondolkodásnak az eleme, a gondolat életnyilvánításának eleme, a *nyelv* érzéki természetű. A természet *társadalmi* valósága és az *emberi természettudomány* vagy az *emberről szóló természetes tudomány* azonos kifejezések.

A *természettudományok* roppant tevékenységet fejtettek ki és folyvást növekvő anyagot sajátítottak el. A filozófia azonban éppannyira idegen maradt számukra, mint ahogy ők idegenek maradtak a filozófia számára. Pillanatnyi egyesülésük csak *fantasztikus illúzió* volt. Az akarat megvolt, de a képesség hiányzott. Maga a történetírás csak mellékesen van tekintettel a természettudományra, mint a felvilágosodásnak, hasznosságnak, egyes nagy felfedezéseknek a mozzanatára. De annál *gyakorlatibban* nyúlt bele a természettudomány az ipar révén az emberi életbe és alakította azt át és készítette elő az emberi emancipációt, bármennyire teljessé kellett is közvetlenül tennie az elembertelenedést. Az *ipar* a természetnek és ezért a természettudománynak *valóságos* történeti viszonya az emberhez; ha tehát az emberi *lényegi erők exoterikus* leleplezéseként fogjuk fel, akkor a természet *emberi* lényegét vagy az ember *természeti* lényegét is megértjük, ezért a természettudomány elveszíti elvontan materiális vagy jobbanmondva idealisztikus irányát és az *emberi* tudomány bázisává lesz, mint ahogy már most is – jóllehet elidegenült alakban – a valóban emberi élet bázisává lett, és *más* bázis az élet, más a *tudomány* számára már eleve hazugság. <Az emberi történelemben – az emberi társadalom keletkezési aktusában - létrejövő természet az ember *valóságos* természete, ezért az a természet, amely – ha *elidegenült* alakban is – az ipar által létrejön, az igazi *antropológiai* természet.

Látjuk, hogy az *ipar* története és az ipar létrejött *tárgyi* létezése az *emberi lényegi erők nyitott* könyve, az érzékileg előttük levő emberi *lélektan*, amelyet eddig nem az ember *lényegével* való összefüggésében, hanem mindig csak egy külső hasznossági vonatkozásban fogtak fel, mert – az elidegenülésen belül mozogva – csak az ember általános létezését, a vallást, vagy a történelmet a maga elvont-általános lényegében, mint politikát, művészetet, irodalmat stb., tudták felfogni az emberi lényegi erők valóságaként és *emberi nembeli aktusokként*. A *közönséges, anyagi iparban* (– amelyet éppúgy fel lehet fogni amaz általános mozgás részeként, mint ahogy magát az általános mozgást fel lehet fogni az ipar *különös* részeként, minthogy minden emberi tevékenység eddig munka, tehát ipar, önmagától elidegenült tevékenység volt –) *érzéki, idegen, hasznos tárgyak* formájában, az elidegenülés formájában, az ember *tárgyasult lényegi erői* állnak előttünk. Az olyan *lélektan*, amely előtt ez a könyv, tehát éppen a történelem érzékileg legjelenevalóbb, leghozzáférhetőbb része csukva van, nem válhatik valóságos tartalmas és *reális* tudománnyá.> Egyáltalában mit gondoljunk az olyan tudományról, amely az emberi munkának e nagy részétől *előkelően* elvonatkoztat és nem érzi önmagában a maga nem-teljességét, amíg az emberi működés egy ilyen kiterjedt gazdagsága nem mond neki egyebet, mint teszem, amit egy szóban meg lehet mondani: „szükséglet”, „közönséges szükséglet”?

[Világtörténelem és kommunizmus]

A történelem egész mozgása ezért – olyképpen, mint a kommunizmus *valóságos* nemzési aktusa – empirikus létezésének születési aktusa – éppígy a kommunizmus gondolkodó tudata számára is *létrejövésének fogalmilag megragadott és tudott* mozgása...

Amennyiben azonban a szocialista ember számára az *egész úgynevezett világtörténelem* nem más, mint az embernek az emberi munka által való létrehozása, mint a természetnek az ember számára való létrejövése, akkor ily módon megvan a szemléletes, ellenállhatatlan bizonyítéka a maga önmaga általi *születéséről*, a maga *keletkezési folyamatáról*. Amennyiben az ember és a természet *lényegszerűsége*, amennyiben az ember az ember számára mint a természet létezése és a természet az ember számára mint az ember létezése gyakorlativá, érzékileg szemlélhetővé lett, az egy *idegen* lényeket, a természet és az ember feletti lényeket illető kérdés – oly kérdés, amely magába zárja a természet és az ember lényegtelenységének bevallását – gyakorlatilag lehetetlenné vált. Az *ateizmusnak* – mint e lényegtelenység tagadásának – nincs többé értelme, mert az ateizmus *Isten tagadása*, és az *ember létezését* e tagadás által tételezi; de a szocializmusnak mint szocializmusnak nincs többé szüksége ilyen közvetítésre; a szocializmus az embernek és a természetnek mint a *lényeknek elméletileg és gyakorlatilag érzéki tudatától* kezdődik. A szocializmus az ember *pozitív*, már nem a vallás megszüntetése által közvetített *öntudata*, mint ahogy a *valóságos élet* az ember pozitív, már nem a magántulajdon megszüntetése, a *kommunizmus* által közvetített valósága. A kommunizmus az állítás mint a tagadás tagadása, ezért az ember emancipációjának és visszanyerésének *valóságos*, a legközelebbi történeti fejlődés számára szükségszerű mozzanata. A *kommunizmus* a legközelebbi jövő szükségszerű alakja és energikus elve, de a kommunizmus nem mint olyan az emberi fejlődés célja, – az emberi társadalom alakja.